

A zeneirodalom Haydn, Mozart és Beethoven bécsi működésének idejét a bécsi klasszicizmus korának nevezi. Hármuk közül sorrendben Beethoven az utolsó, de nagyságban első. A zenei formáknak, melyeket Haydn kezdett tökéletesíteni és Mozart tovább csiszolgatott, Beethoven szabta meg a klasszikus határait.

Egy zeneesztétikus meghatározása szerint: „Egyik művészete a másikéval a legbensőbb összefüggésben van. Haydn, Mozart, Beethoven úgy viszonyulnak egymáshoz, mint bimbó — virág — gyümölcs.“

Beethovent nagygyá, közismertté, népszerűvé az tette, hogy sohasem azért muzsikált, hogy csak zenéljen, hanem hogy mondjon is valamit.

Másfél évszázaddal ezelőtt, 1827. március 26-án halt meg 57 éves korában. Fejedelemnek kijáró pompával temették. Síremlékét márványba vésett mellszobra díszíti.

* * *

DR. NAGY JÓZSEF

ÚTJELZŐ TÁBLÁCSKÁK LAMBARÉNÉ FELÉ

Szeptember 4-én, Schweitzer Albert halála 11. évfordulóján, amikor hosszan elnéztem az ő emlékére kiadott, Jézust követő élete és ember-szolgálatára eseményeit ábrázoló bélyegeket, érkezett meg címemre a Német DK-beli Vöröskereszt elnöksége mellett működő *Albert Schweitzer Bizottság* körlevelének 28. száma. Támpéldányként küldték, mert a *Keresztény Magvetőben* magyarul, a *Mitropolia Banatului*-ban románul és az evangélikus egyház lapjában, a *Kirchliche Blätter*-ben németül megjelent cikkemet vették át és közölték, mint a Schweitzer emlékbélyegekről szóló legátfogóbb tanulmányt. Nem tagadom, nagyon örvendtem ennek; de sokkal jobban örvendtem annak, amit e körlevélből megtudtam: Albert Schweitzer lambarénei kórháztelepe nem válik emlékmúzeumná, hanem megmarad kórháznak, sok-sok ezer afrikai beteg gyógyító otthonának.

Örömmel olvasom és adom tovább a Keresztény Magvető olvasóinak a „jó hírt“, hogy Gabon köztársaság kormánya 1975 decemberében tartott államtanácon kimondotta, hogy „Albert Schweitzer művét folytatni és fejleszteni fogják“. Tekintélyes összeget szavaztak meg a

kórház 1975. évi hiánya fedezetül és az 1976. évi munkája zavartalan folytatására. Örömmel olvassuk a körlevélben, hogy 1975-ben 3565 beteg kereste fel a lambarénéi kórházat; 18 192 orvosi vizsgálat, 1325 műtét, 252 szülés és 784 védőoltás — íme a kórház működésének egy évi mozgásjelzője. Közben világszerte tovább folyik az *Albert Schweitzer Társaság* gyűjtése a kórház javára.

Ha már Schweitzer „rögtönzése“, ahogy ő maga nevezte „orgonanyelven“ a lambarénéi merész kísérletét, tovább él, a Jézus-tanítvány iránti tiszteletből hadd írjak azokról a 100-ik születésnapját ünneplő bélyegekről, amelyek előbbi cikkem (Keresztény Magvető, 1975. 27. l.) írásakor még nem láttak napvilágot. Ezek az emlékbélyegek mint színesen csillogó, útjelző táblácskák vezessenek el Lambaréné felé.

Hazája, *Franciaország* szép kivitelezésű emlékbélyegekkel hódol nagy orvosmisszionárius emlékének a 100-ik évfordulón. Középen magától széthulló, dús, fehér haj, magas homlok, jóságos szemek, hatalmas fehér bajusz, derűs ajak és az elmaradhatatlan csokornyakkendő. Háttérben pálmafa alatt kórházbarakk, előtérben piros mintás ruhában, beteg gyermekét ölében tartó néger asszony. Az emlékeztető évszámok: 1875—1964 és a név: Docteur A. Schweitzer.

Két német bélyeg következik. Az *NDK*-belin az egész bélyegképet arcképe foglalja el, amint a két háromszög végével kihajló kemény inggallérja fölött messzire tekint. Az *NSZK*-beli szép rézkarcos kivitelű, hosszan elfekvő bélyeg, nevével és születése dátumával, 14. I. 1875.

Hollandia mindenképpen újszerűre törekvése évtizedünkben kiadott bélyegein itt sem tagadja meg magát. Májusi zölddel keretezett, szürke alapú képből Schweitzer trópusi sisakos, szélfúttá fehéringes, balra támaszkodó, csónakban ülő alakja, háttérben a csónak orrában néger evezősök és az Ogové folyó. Piros betűkkel a név és az évszámok.

Még két kis határország adott ki a 100-ik évfordulón egy-egy emlékbélyeget. Az egyiket *Luxemburg* postája. E. Lacaque világszerte ismert festményének másolata ez a szép emlékbélyeg. A másik kisállam a legelső volt, amely A. Schweitzer emlékbélyeget adott ki (80-ik születése napján, 1965-ben), *Monaco* is megemlékezik róla abban a sorozatban, amellyel a világ jelentős személyiségeit köszönti minden évben. Így találkozunk vele 1975-ben szent Bernátra, a rákkutatásra emlékeztető sorozat egyik bélyegén.

Európában még három állam emlékezett meg Schweitzerről. Egész életét felölelő, életművét színesen bemutató sorozattal a *magyar* posta hódolt emlékének születése 100-ik évfordulóján. Ehhez hasonlóan — egész sorozatot emlékének szentelve — csak *Rwanda* és *Libéria* cselekedett. A hét darabból álló szép bélyegsorozat első bélyege előtérben fekete férfi, piros rövid nadrágban, ácsbaltával kezében kórházbarakkgerendákat ácsol egybe. Háttérben „a doktor“ egy fehérruhás férfival, feltehetően a mérnökkel, a kezükben kiterített építési tervet szemléli. Mögöttük feketék dolgoznak egy épülő barakk vázán. Messzire őserdő, előtte barakkok körvonalai. Az előtérben dolgozó néger ács fölött a doktor dédelgetett állatai közül egy majom a pálmafa bélyegképbe benyúló ágán. Alól aranyalapon a név és az évszámok. A következő bélyegen nyitott barakkterazon éppen orvosi konzilium folyik egy néger beteg felett, aki fehér lepedővel takart ágyon fekszik. Feketebőrű ápolók, a Doktor és egy fehér bóbitás diakonissza. Egészen az előtérben, a jobb

sarokban a képből kinagyuló mikroszkóp. A következő bélyegképen né-
gerek által hajtott csónak, benne a fehér kötéspólyából alig kilátszó be-
teg. Sietnek Lambarénébe az Ogovó folyón. A következő kép előteré-
ben a Doktor, trópusi kalappal, a kórháztelep határát jelző vörös-fehér
csíkos sorompó előtt, amint annak a hajónak a kapitányával és matrón-
zával beszélget, amelyikből hatalmas bálákat hordanak partra néger
munkások. Megérkezett a sok gyógyszer, kórházi műszerek, felszerelés.
Háttérben a kikötőben tengerjáró hajó hatalmas fehér teste az Egyenlítő
kék ege alatt és zöldellő palmaerdeje előtt. — A soronlevő bélyegen
lambarénéi táj, előtere bal sarkában földgömb, amelyen Afrika három-
szöge nyúlik be az óceánba; Afrika térképét hatalmas vörös kereszt éke-
síti. A földgömb felett fehér galambok viszik csőrükben a békeharcos
Doktor atomfegyverellenes békeüzenetét a négy égtáj felé. A hatodik
bélyegen violaszín háttérből a Nobel-békedíj aranylakettje domborodik
előnk. A békének, testvériségnek és biztonságának szimbólumával. Az
olajágot e békéért küzdő élet határévszámait ölelik át. — A sorozat záró
értéke egy barokkos, szárnyas kis angyalfigurát ábrázol, melyet J. S.
Bach nevével ékes szalag övez, lennebb violinkulcsos Bach-kottarészlet.
Háttérben orgonasípok glédába álló sora. Előterben a bélyegképeket al-
kotó Légrády Sándor grafikus művész Schweitzer-arcképe. Itt, teljesen
nyitott gallér fölött, az orgonaművész van szemtől szembe velünk a hit-
valló muzsika áhítatában elmélyülő tekintetével. Arcképe alatt saját
kezü aláírásának fakszimiléje. Szébb bélyegképpel nem is fejeződhetett
volna ez az életet bemutató sorozat!

A román posta még 1974. december 20-án hozta forgalomba a
Schweitzer emlékbélyegét. Az emlékbélyegzőn békeolajág és Aesculap-
jelvény. A bélyegképen kissé jobbra forduló arcképe, nyitott kemény-
gallér és csokornyakkendő. A másik európai bélyeg már Ázsiával kap-
csol össze. A török posta adta ki a 100-ik évfordulókör. Jobbra forduló
arcéllal látjuk itt Schweitzert; szokatlan kép, de nagyon finom, akva-
relles megoldással.

Európából most nagyon messzire utazunk bélyegútjelző táblácskánk
irányításában; Chilébe, Lambarénétől legnyugatabbra. A kis alakú bé-
lyeg 1976-i kiadású. Alapja meleg sárga. Rozsdabarna színű a Schweit-
zer arcképe, dús fehér haja messze lobog. A kép alatt a felírás: Cente-
nario del nacimiento del Dr. Albert Schweitzer.

Chiléből indulva most nemcsak az Atlanti-óceánt, Afrikát és az In-
diai-óceánt repüljük át, hanem a dél-kínai és Sárga-tengert is, hogy
a Japán-tenger partján, messze Ázsia keleti partján Dél-Koreában száll-
junk le. Ide azonos rajzú, de négyféle színű Schweitzer-emlékbélyeg
útjelző táblácska vezetett el. Kuszált, bozontos hajú, magas homlokú
arckép. Afrika-kontinens, Lambarénét jelző fehér pont rajta. Alatta az
évszámok és egy orvosi fecskendő. (Sajnos Pakisztánban nem szakíthat-
juk meg Lambarénébe visszavezető utunkat, mert az ott kiadott
Schweitzer-emlékbélyegről csak „hírünk“ van, de „hírmondónk“ még
egy sincs, és így közelebbit a bélyegről most nem tudunk.)

Afrikában legelőször a Tanganyika-tó északi végződésénél szállunk
le, mert csodálatosan szép útjelző táblácskáink ide irányítanak. Rwan-
da köztársaság esik először utunkba. Ez a kis állam kétszer is meg-
emlékezik Schweitzerről. Először 1966-ban, „a lepraellenes küzdelem vi-
lágévé“-ben, amikor R. P. Damien-nel (1840—1889) — aki orvosmisszio-

náriusként ott élt az afrikai leprabetegek között és gyógyította, pásztrolta őket — együtt jelenik meg. A Schweitzer, a lepraellenes küzdelem második önfeláldozó harcosa. A két azonos rajzú bélyegen Schweitzer jobbra tekintő arcképe látható, s háttérben pálmatorzs, mögötte kórházbarakk. A második megemlékezés 1975-ben a 100-ik évfordulóra esik. Nyolc darabból áll a sorozat, amelyben két-két bélyeg azonos rajzú. Schweitzer egész életművét bemutató ez a sorozat. Trópusi sisak alatt, jobb kezével állát támasztó, gondolkodó arcú orvosképe Schweitzernek, mögötte az Ogové folyó, partján pálmarengetegben kis fakunyhók, illetve a másik háttér a kórház, előtte nyitott tornác, melyre pálmafa borul. A másik bélyegpáron az orgonaművész profilja, fekete kabát és csokornyakkendő. A jobbra tekintő arckép mellett orgonabillentyűsor, fölötte J. S. Bach „d-moll toccata és fuga“ orgonaműve kezdősorának kottája. A másik rajzon az arckép mellett orgonasípok, és J. S. Bach „g-moll fantázia és fuga“ kottájának kezdősora.

Közép-Afrikai császárságba vezet a következő útjelző táblácskánk, ahol 1975. szept. 30-án jelent meg egy Schweitzer-émlékbélyeg. Rövid ujjú ingben ül egy csónak végében az „öserdők orvosa“; trópusi sisak a fején.

A szomszédos *Kongó* Köztársaság sem felejtkezett meg jótevőjéről. Álló alakú bélyegen Schweitzer zilált hajú nagy portréja, előtérben piros mintás ruhás néger asszony, ölében gyermekével.

Niamey repülőterén szállunk le, *Niger* köztársaság fővárosában. Ez az ország sem felejtkezik el Schweitzerről. A fekvő alakú, rézkarc kivitelezésű bélyegen jobbra tekintő arcképe foglalja el a bélyegteret; mellette Lambaréné, folyórészlet, kórházbarakkok, előttük néger lábadozók, rokonaik pálmafák között. Egészen az előtérben néger asszony karjában gyermekével, előtte leánykája.

Dahomey köztársaság (1975. dec. 1-től hivatalos neve *Benin Népköztársaság*) 1975. szept. 22-én adta ki Schweitzer-émlékbélyegét. Az álló alakú, ugyancsak rézkarc kivitelezésű bélyegképet Schweitzer fehér hajú és bajszú képe foglalja el. Mögötte egy pálma jelzi Lambarénét, előtte kórházi ágyon egy beteg, mellette ápolónő.

Porto Novo, Benin fővárosa repülőteréről alig szálltunk fel, máris leszállunk *Togó* köztársaság fővárosának, az ugyancsak a Guineai-öböl partján fekvő Lomének repülőterén. Négy Schweitzer-émlékbélyeg készült itt leszállásra. Az első bélyegen néger gyermekek ápolóval. Schweitzer arcképe a bélyegkép jobb oldalán. A második bélyegen Schweitzer orgonán játszik. Előtte kotta, a játszóasztal felett orgonasípok. A harmadik: Schweitzer trópusi sisakkal, hallal eteti kedvenc pelikánját. A negyedik: lambarénéi kórház három pavilonja, előtte pálmák.

Egyre szaporodnak a Lambaréné felé vezető útjelző táblácskák. *Mali* köztársaság az egyik, ahol 1975. jan. 14-én egy szép rajzú emlékbélyeggel gondoltak Schweitzerre. Bamako fővárosból repülünk a másik nagy kiterjedésű afrikai ország, *Mauritánia* iszlám köztársaság felé, hogy az Atlanti-óceán partján fekvő fővárosában, Nouskchott-ban leszálljunk. Ez az ország is hasonló rajzú, több színű bélyeggel köszönti a nagy doktor 100-ik születésnapját 1975-ben.

Ezután a szomszéd állam, *Szenegál* köztársaság fővárosában, Dakarban szállunk le, hogy megtekintsük ezt az álló alakú útjelző táblácskát, amelyen Schweitzer ismert fehér hajú képe tekint reánk, amint a lamba-

rénéi kórháztelep és pálmarengeteg fölött jóságos tekintetével vigyázza betegeit.

A szomszédos kis *Gambiában* is hálásan emlékeznek Schweitzerre. Egy emlékbélyeg fejezi ki az orvos gyógyító szeretete iránti hálájukat.

Még mindig nagyon messzire vagyunk Lambarénébe való megérkezésünktől, holott szüntelenül róla és nagy orvosáról emlékezünk. Le kell szállanunk a legrégebben szabad néger állam fővárosa, Monrovia repülőterén, mert *Libéria* olyan szép bélyegsorozattal emlékezik meg Schweitzerről, amely egyfelől méltó az ország szép kivitelezésű bélyegkiadás hagyományához, de méltó a nagy doktor műve iránti hálához is. A rwandai és a magyar posta mellett Libéria adott ki hat bélyegből és egy bélyegblokkból (ez az első Schweitzer-bélyegblokk a filateliában!) álló színes, a lambarénéi és az afrikai tájat és állatokat bemutató emléksorozatot. Az első bélyegen Schweitzer kihajló keménygallérból reánk néző portréja és az alatta levő felirat — Centenary of the Birth of Dr. Albert Schweitzer — mellett Ogové-parti részlet, kórházbarakk, a kép jobb oldalán csimpánzanya kölykével. A következő bélyegen Schweitzer jobbra néző arcképe, csónakban két néger evezős; a kép jobb oldalán, pálmafák előtt afrikai elefánt. A harmadik bélyegképen a doktor ifjabbkori arcképe, néger kenu, benne két evezős; mellettük a vízben hatalmas afrikai bivaly. A negyedik bélyegen Schweitzer derüsen mosolygós arca vadászkalap alatt. Mellette néger harci díszbe öltözött táncos, háttérben gazellák. A következő képen Schweitzer arcát homlokáról hátratuló trópusi sisak alatt látjuk, mosolygósan. Előtte néger asszony, amint szabad tűzön főz, háttérben pálmalevéllal fedett kunyhó; a kép jobb szélén félelmetes puma. A hatodik bélyegen a doktort látjuk munka közben: egy elefántiázisban szenvedő néger lábát vizsgálja. Jobboldalt arcképe; a kép bal oldalán zebraanya heverésző csikójával. A sorozat záró értéke nagy alakú bélyegblokk. Felső részében az öreg doktort látjuk kedves állataival, két kis őzszel; a kép jól érzékelteti a hamisítatlan afrikai táj előtt álló, fehér ruhás, őzeit simogató alakban a 91 éves aggastyánt. A blokk első felében Schweitzer operációra beöltözött két orvostársával egy fekete beteg műtétjénél. Az emlékeztető évszámok 1875—1975 babérkoszorúban.

Most átlépjük az egyenlítő és világ körüli utunk végén megérkezünk oda, ahová útjelző tábláscskáink végig irányítottak: *Gabon* köztársaságba. Itt volt második hazája, és itt halt meg, mint Gabon legöregebb polgára, 11 évvel ezelőtt a „nagy Doktor“. Születése 100-ik évfordulóján Gabon is kiadta emlékbélyegét, mely Schweitzer arcképét és a lambarénéi kórháztelepet ábrázolja.

Isten iránti hálával gondolunk Schweitzer nagy művére. Gondolunk lambarénéi betegekre, akikre Schweitzer lelki örökségét továbbmunkáló orvosok, ápolók vigyáznak, és akiknek kórházi kezeltetéséért az egész világ imádkozik és adakozik.

SÁNDOR BALINT

A TOROCKÓSZENTGYÖRGYI UNITÁRIUS TEMETŐ

Az 1892-es esztendő több szempontból is nevezetes az egyházközség történetében.

Ez év áprilisában a faluban diftéria ütötte föl fejét. Ez a súlyos fertőző betegség egészen novemberig tartott. Több mint 40 ember halt meg, ezek közül 35 unitárius, azzal a két járai gyermekkel együtt, akik itt betegedtek és haltak meg, s ide is temették el.

Kijavították az 1886. július 22-i villámsújtástól rongált tornyot.

Előzőleg szokás volt a nagy idők ellen harangozni az unitáriusoknál is. A harangozó, Györke Márton éppen harangozott, amikor a toronyba beleütött a villám, és meghalt. E gyászos kimenetelű eset után a harangozás az unitáriusoknál elmaradt. A katolikusok folytatták, de mivel nagyon sok volt a harangozás, Toroczkai Sándor patrónus eltította. Halála után megint elkezdték, és most is szokásban van.

Az unitáriusoknak 1892-ig nem volt külön temetőjük. Miért, annak okát nem sikerült kiderítenünk. Valószínűleg azért, mert addig a kertekben temetkeztek, és így a földesúr nem látta szükségét, hogy birtokából temetőhelyet szakítson ki számukra.

A katolikusoknak és a reformátusoknak már adott temetőhelyet. A reformátusok temetőjében pihen például' Kovács Mózes főhadnagy és Szakács Miklós „eötse“, akik a Rákóczi-szabadságharcban estek el. 1892-ben az egészségügyi szervek, arra való tekintettel, hogy a fertőzést megakadályozzák, kormányerejű rendelettel tiltották meg a kertekben való további temetkezést. Ekkor rendelték el országos viszonylatban a köztemetők létrehozását, ahol addig még nem volt.

Torockószentgyörgyön a hatóság temetőhelynek a falun aluli részt, Nagyenyed felé menet, jobbra jelölte ki. Ez a hely ma is az unitáriusok temetője.

A kijelölés bizonyára már kora tavasszal megtörtént, mert a diftéria áldozatait már ide temették.

Az első halott egy sátoros cigány 12 éves fia volt: Todor Ádám, akit este, csendőri kíséret mellett temettek el, mert az apa ebbe nem akart beleegyezni, hanem el akarta vinni. A szájhagyomány szerint az apa a temetés után évek múlva is visszajött Torockószentgyörgyre, de a gyermek földi maradványainak elvitelét mindig megakadályozták.

A temető létesítését elrendelő Asztalos Gábor szolgabíró 1892. november 12-én megkeresést intézett az egyházközség vezetőségéhez, hogy szálljon ki a helyszínre és vegye át a kijelölt temetőhelyet. Ezen a napon a szolgabíró, az unitárius Toroczkai Miklóssal (már nem lakott a faluban, de ő ajándékozta a helyet) megjelent Torockószentgyörgyön. A 2 hold és 15 négyzetölnyi területnek közösen kijelölték határát. Toroczkai Miklós akkor az egész hegyoldalt felajánlotta volt temetőhelynek, de az egyházközség vezetősége nem fogadta el, miért, nem lehet tudni. Biztosan félt a bekerítés költségeitől, vagy pedig nem vette elég komolyan a rendeletet és azt gondolta, hogy továbbra is temetkezhetnek a kertekben.